

ISSN: 2146-1961

Mercan, G. (2023). Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)'nin Çevre Eğitimindeki Öncü Rolü: Sürdürülebilir Gelecek İçin Eğitim ve Bilinçlendirme Çalışmalarının İncelenmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, XX(XX), 1212-1238.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3358>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

TÜRKİYE ÇEVRE EĞİTİM VAKFI (TÜRÇEV)'NİN ÇEVRE EĞİTİMİNDEKİ ÖNCÜ ROLÜ: SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEK İÇİN EĞİTİM VE BİLİNÇLENDİRME ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Gamze MERCAN

Dr., Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye, gmercn@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5515-999X

Gönderim tarihi: 03.05.2023

Kabul tarihi: 14.08.2023

Yayın tarihi: 01.09.2023

Öz

Çevre sorunları, günümüzde toplumların karşı karşıya olduğu önemli zorluklardır ve çevre eğitimi, sürdürülebilir bir gelecek için kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı çevre eğitiminde öncü vakıflardan biri olan Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)'in çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilirlik temelli eğitim çalışmalarının incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden dokümantasyon incelemesi kullanılmıştır. Çalışma dokümanı ise TÜRÇEV'in internet sitesinde yer alan güncel bilgiler, yayınlanmış raporlar, projeler ve diğer ilgili dokümanlardan elde edilen verilerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler araştırmanın amacı kapsamında betimsel analiz tekniğine göre temalaştırarak başlıklar halinde ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, TÜRÇEV'in çevre eğitimi konusunda geniş kapsamlı çalışmalar yürüttüğü saptanmıştır. Vakfın çevre eğitimi bağlamında çeşitli eğitim programları, projeler ve etkinlikler düzenlemekte ve özellikle gençler ve çocuklar arasında çevre bilincinin yaygınlaşması için çaba sarf ettiği görülmüştür. TÜRÇEV'in pedagojik yaklaşımları, öğrenme metotları ve doğa ile etkileşimi içeren uygulamalarıyla dikkat çekmiştir. Buna göre TÜRÇEV'in ulusal ve uluslararası işbirlikleri sayesinde çevre eğitimi alanında önemli ağlar oluşturduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanında öncü bir rol oynadığı ve çevre bilincinin artırılması, sürdürülebilirlik temelli eğitim ve toplumun çevresel sorunlara duyarlılığının geliştirilmesi konularında önemli katkılar sağladığı söylenebilir. Ayrıca TÜRÇEV'in etkin çalışmaları, çevre konularında toplumsal bir değişim sağlamaya yönelik stratejik bir yaklaşımı yansıttığı da belirtilebilir. Bu araştırma, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanındaki çalışmalarını ve pedagojik yaklaşımlarını anlamak için sağlam bir temel oluşturmakta ve çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilir bir gelecek için etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanındaki öncü rolünün, toplumun çevresel sorunlara duyarlılığını artırmak ve çözüm odaklı düşünceyi teşvik etmek açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Çevre eğitimi, çevre bilinci, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), eğitim çalışmaları.

THE PIONEERING ROLE OF FOUNDATION FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION IN TURKEY: AN EXAMINATION OF EDUCATION AND AWARENESS-RAISING EFFORTS FOR A SUSTAINABLE FUTURE

ABSTRACT

Environmental issues pose significant challenges in contemporary society, and environmental education plays a crucial role in fostering a sustainable future. Within this context, this research aims to explore the pioneering role of the Foundation for Environmental Education in Turkey in promoting environmental consciousness and implementing education programs rooted in sustainability. The research adopts a qualitative research methodology, specifically documentary analysis. The study material encompasses up-to-date information obtained from the Foundation's official website, published reports, projects, and related documents. The collected data were thematically analyzed employing descriptive analysis techniques to address the research objectives comprehensively. The findings reveal that the Foundation has undertaken extensive endeavors in the field of environmental education. Notably, it organizes diverse educational programs, projects, and initiatives targeted at fostering environmental awareness, particularly among young individuals and children. The pedagogical approaches, learning methods, and interactive practices with nature employed by the Foundation have garnered considerable attention. Consequently, it can be inferred that the Foundation has effectively established significant networks in the domain of environmental education through both national and international collaborations. Based on the research outcomes, the Foundation assumes a pioneering role in environmental education, making notable contributions to augmenting environmental consciousness, advancing sustainability-oriented education, and cultivating societal sensitivity towards environmental challenges. Furthermore, the Foundation's proactive activities reflect a strategic approach aimed at instigating social change concerning environmental issues. This research aims to provide a robust foundation for comprehending the Foundation's initiatives in environmental education, pedagogical approaches, and subsequently, contribute to the development of effective strategies to enhance environmental awareness and promote a sustainable future. The Foundation's pioneering role in the field of environmental education is anticipated to hold significant importance in elevating societal awareness regarding environmental issues and fostering a solution-oriented mindset.

Keywords: Environmental education, environmental consciousness, Foundation for Environmental Education in Turkey, educational initiatives.

GİRİŞ

İnsan etkinliklerinin, doğal dünyaya ve ekosistemlere olan etkileri, modern çağda belirgin şekilde artmıştır. Bu etkilerin genel karakteri, dünya nüfusunun artması, teknolojik gelişmelerin hızlanması, kentselleşme süreçlerinin yoğunlaşması ve tüketim kalıplarındaki değişikliklerle belirlenmiştir (Çepel, 2008; Hamarat ve diğerleri, 2014; Uvalic-Trumbic ve Daniel, 2016). İnsan, doğa ile olan ilişkisini hükmetme ve diğer canlı türlerine karşı üstünlük sağlama çabası doğrultusunda şekillendirmiştir. Bu süreç, insanın doğadan yabancılaşmasına ve doğayı bir zenginlik kaynağı olarak görmesine yol açmıştır. Geliştirilen teknoloji ve kontrol mekanizmaları, çevrenin yönetilmesi ve daha iyi yaşam koşullarının yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Ancak, bu durum, doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz kullanımına ve tüm çevrenin ciddi şekilde zarar görmesine neden olmuştur (Kayan, 2018; Öztürk ve Erten, 2020).

20. yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan çevresel sorunlar, hava, su ve toprak kirliliği, iklim koşullarının değişmesi, bazı canlı türlerinin yok olması ve atıkların doğru değerlendirilememesi gibi meseleleri içermektedir (Debrah, Vidal, & Dinis, 2021). İnsan ve doğa, varoluşları itibarıyla birbirlerine bağımlıdır ve bu bağlamda insan, doğaya göre yaşayan ve doğayla uyum içinde birlikteliğini sağlayan bir varlık olmalıdır (Rasoolimanesh ve diğerleri, 2023). Ancak, insanın doğayı kendi ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürme çabası, doğa ile olan bu ilişkiyi bozmaktadır. 21. yüzyılda, çevre eğitimin ve sürdürülebilirlik, küresel çevresel dinamiklerin karmaşıklığına yanıt vermede hayati önem taşımaktadır (Forinash, Perkins ve Whitten, 2021). Çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik çalışmalarında öncü olan organizasyonlar, bu önemin belirginleşmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu organizasyonlardan biri olan Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), çeşitli eğitim programları ve girişimlerle çevresel bilinç ve sürdürülebilirlik eğitiminde önemli bir aktör olmuştur. Bu çalışmanın amacı, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki pedagojik yaklaşımlarını ve bu çalışmaların hem ulusal hem de küresel çıktılarını 2023 yılı verileri ışığında değerlendirmektir. Bu inceleme, TÜRÇEV'in internet sitesinde yer alan güncel bilgiler ile konuyla ilgili akademik literatürün birleşik bir analizi ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) ile olan bağlantılar ve bu bağlantının etkileri üzerinde de durulmuştur. Çalışma, TÜRÇEV'in çevresel bilinç ve sürdürülebilirliği teşvik etme stratejilerini ve bu stratejilerin geniş çaplı sonuçlarını değerlendirerek, gelecek çalışmalara yönelik stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Uluslararası literatürde, çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik alanında uluslararası standartları belirleyen ve yaygınlaştıran Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) önemli bir rol oynamaktadır. FEE, çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik konularında birçok ülkede faaliyet gösteren ve sertifika programları yürüten bir kuruluştur (FEE, 2022). TÜRÇEV, FEE ile işbirliği içerisinde çalışarak uluslararası standartlara uygun çevre eğitim programları sunmaktadır. Bu sayede, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki etkisi sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de geniş kapsamlıdır.

21. yüzyılın karmaşık çevresel dinamikleri karşısında, çevre eğitiminin ve sürdürülebilirlik bilincinin önemi artmaktadır (Forinash, Perkins, & Whitten, 2021). Bu önem, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) gibi örgütlerin

çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik çabalarıyla daha da belirginleşmiştir. TÜRÇEV, çeşitli eğitim programları ve girişimler aracılığıyla çevresel bilincin gelişimini ve sürdürülebilirlik eğitimini desteklemektedir (TÜRÇEV, 2023). Bu araştırma, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki pedagojik stratejilerini, uyguladığı eğitim metodolojilerini ve bu çalışmaların geniş çaplı sonuçlarını detaylı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki rolleri, bu alandaki stratejileri ve geniş çapta çevresel bilinç ve sürdürülebilirliği nasıl teşvik ettiği üzerinde durulacaktır. Bu çalışma, gelecek çalışmalara yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu değerlendirme, hem TÜRÇEV'in internet sitesinde yer alan güncel bilgileri, hem de konuyla ilgili akademik literatürü analiz ederek gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın değerlendirmesi, uluslararası literatürdeki çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik konularına yapılan atıflarla desteklenmektedir. UNESCO'nun 2030 Eğitim Ajandası'nda çevre eğitimin ve sürdürülebilirlik, küresel öğrenme hedefleri arasında önemli bir yer tutmaktadır (UNESCO, 2021). Ayrıca, Gelişmiş Ülkelerde Eğitim Araştırmaları Derneği (American Educational Research Association, AERA) gibi uluslararası kuruluşlar da çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik konularına yönelik araştırmalar ve politika önerileri sunmaktadır (AERA, 2022). Sonuç olarak, bu araştırma TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki pedagojik yaklaşımlarını, uyguladığı eğitim metodolojilerini ve bu çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeydeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Yapılan analizler, TÜRÇEV'in çevresel bilinç ve sürdürülebilirliği teşvik etme stratejilerini ortaya koymakta ve gelecek çalışmalara yönelik etkili stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki pedagojik yaklaşımlarının değerlendirilmesi için araştırma süreci, çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin analiziyle gerçekleştirilmiştir. Bu kaynaklar arasında TÜRÇEV'in resmi internet sitesi, yayınlanmış raporlar ve akademik literatür bulunmaktadır. İnternet sitesi, TÜRÇEV'in faaliyetleri, projeleri, eğitim programları ve hedefleri hakkında ayrıntılı bilgiler sağlamaktadır. Bu bilgiler, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki pedagojik stratejilerini anlamak ve değerlendirmek için temel kaynakları oluşturmaktadır. Çünkü çevre eğitimi günümüzde sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Çevre eğitimi bireylerin ve toplumların çevre sorunlarına duyarlılık geliştirmelerini, çevre bilincini artırmalarını ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını benimsemelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu noktada, pedagojik yaklaşımların çevre eğitimindeki etkisi büyük önem taşımaktadır.

Birçok uluslararası çalışma, çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik bilinci ve davranışları üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Örneğin Tayvan'da yapılan bir araştırmada, pedagojik yaklaşımların, öğrencilerin çevresel bilinçlerini ve sürdürülebilirlikle ilgili davranışlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Proctor, Guell, Wyatt ve Williams, 2020). Benzer şekilde, Güngör ve Polat (2017) Bosna-Hersek'te yürütülen bir çalışmada, pedagojik yaklaşımların öğrencilerin çevresel tutumlarını ve sürdürülebilirlik bilincini artırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda, TÜRÇEV gibi öncü kuruluşların pedagojik yaklaşımları, çevre eğitimindeki sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada etkili bir rol oynamaktadır. TÜRÇEV'in çevre eğitim rojeleri, programları ve stratejileri, ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmış bir başarıya sahiptir ve sürdürülebilirlik alanında çeşitli ödüller almıştır (TÜRÇEV, 2023). Bu araştırmanın önemi, TÜRÇEV'in pedagojik yaklaşımlarını daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek çevre eğitimindeki etkilerini ve sürdürülebilirlik üzerindeki katkılarını belirlemektir. Bu, çevre eğitim alanında stratejik kararlar almak isteyen eğitimciler, araştırmacılar ve ilgili paydaşlar için önemli bir bilgi kaynağı sağlayacaktır. Ayrıca, uluslararası literatürdeki bulgulara dayanarak

TÜRÇEV'in pedagojik yaklaşımlarının sürdürülebilirlikle olan ilişkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve gelecekteki araştırmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir Akademik literatür, ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik konularında yapılan araştırmaları içermektedir. Bu literatür, çevre eğitiminin etkinliği, pedagojik stratejiler, sürdürülebilirlik öğretimi, çevre okuryazarlığı ve toplumsal etki gibi konuları ele almaktadır. İlgili akademik kaynaklar, çevre eğitimindeki en iyi uygulamaları, uluslararası standartları ve politika önerilerini sunmaktadır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgiler, TÜRÇEV'in çevre eğitimindeki rolünü ve etkisini daha iyi anlamak için kullanılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Bu araştırmanın modeli, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)'nin çevre eğitimi çalışmalarının incelenmesi amacıyla doküman incelemesi yönteminin kullanılmasını içermektedir. Doküman incelemesi, araştırılan konuyla ilgili yazılı materyallerin analiz edilerek yorumlanmasını içeren bir nitel araştırma yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu çalışmada, TÜRÇEV'in internet sitesinde yer alan güncel bilgiler, yayınlanmış raporlar, projeler ve diğer ilgili dokümanlar kullanılarak veri toplanmıştır.

Çalışma dokümanı

Doküman incelemesi temel alınarak gerçekleştirilen bu çalışmada, TÜRÇEV'in çevre eğitimi çalışmalarını anlamak için çeşitli dokümanlar incelenmiştir. Araştırmada kullanılan çalışma dokümanı, TÜRÇEV'in internet sitesinde yer alan güncel bilgiler, yayınlanmış raporlar, projeler ve diğer ilgili dokümanlardan elde edilen verilerden oluşmaktadır. Bu dokümanlar, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanındaki faaliyetlerini, pedagojik yaklaşımlarını, öğrenme metotlarını ve doğayla etkileşimi içeren uygulamalarını yansıtmaktadır. Elde edilen dokümanlar, araştırmanın amacı doğrultusunda betimsel analiz tekniği kullanılarak temalara göre sınıflandırılmış ve başlıklar halinde ele alınmıştır. Bu yöntem sayesinde, TÜRÇEV'in çevre eğitimi konusunda yürüttüğü geniş kapsamlı çalışmalar, çeşitli eğitim programları, projeler ve etkinlikler düzenlemesi, çevre bilincinin gençler ve çocuklar arasında yaygınlaşması için çaba sarf etmesi gibi önemli bulgular ortaya çıkmıştır. Bu çalışma dokümanı, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanındaki öncü rolünü anlamak ve çevre bilincinin artırılması ile sürdürülebilir bir gelecek için etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla kullanılmıştır. TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanındaki faaliyetleri ve pedagojik yaklaşımları hakkında sağlam bir temel sunmaktadır ve çevresel sorunlara duyarlılık ve çözüm odaklı düşünceye katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

BULGULAR

Araştırmanın amacı kapsamında yapılan doküman incelemesine göre elde edilen veriler tematik başlıklar halinde ilgili literatür çerçevesinde aşağıda değerlendirilmiştir:

Çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik bağlamında TÜRÇEV

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik ile ilişkisini anlamak ve analiz etmek üzerine odaklanmaktadır. Çevre eğitimi, bireylerin çevre sorunlarına duyarlılık kazanmalarını, çevre bilincini artırmalarını ve sürdürülebilirlik prensiplerini benimsemelerini hedefleyen bir öğrenme sürecidir. Sürdürülebilirlik ise, mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynakları dikkatli bir şekilde kullanma ve çevresel etkileri en aza indirmeye ilkesidir.

Çevre eğitiminin pedagojik yaklaşımları, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için önemli bir araçtır. Bu yaklaşımlar, öğrenme süreçlerini etkinleştiren, katılımcı ve deneyimsel öğrenme fırsatları sunan ve sürdürülebilirlik bilincini geliştiren stratejileri içermektedir. Öğrenciler, çevre sorunlarını anlama, çevresel etkileri değerlendirme, sürdürülebilir çözümler üretme ve bu çözümleri uygulama becerilerini geliştirmek için teşvik edilmektedir. Bu yaklaşımlar, öğrencilerin kendi çevresel davranışlarını değerlendirmelerine, toplumsal değişime katkıda bulunmalarına ve sürdürülebilirlikle ilgili kültürel değerleri benimsemelerine yardımcı olmaktadır (Palmer, 2002; Stevenson, 2007).

Çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımlar, sürdürülebilirlik ile ilişkili temel kavramları içermektedir. Bunlar arasında ekosistem sağlığı, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, atık yönetimi, enerji verimliliği, çevre adaleti ve küresel vatandaşlık gibi konular yer almaktadır (Rickinson ve diğerleri, 2017; Kopnina, 2018). Pedagojik yaklaşımlar, bu kavramları öğrencilere etkileşimli ve katılımcı bir şekilde aktarmak için öğretim stratejileri, materyaller ve projeler kullanmaktadır. Örneğin, doğa tabanlı öğrenme, deneyimsel öğrenme, proje tabanlı öğrenme ve toplumsal hizmet öğrenme gibi pedagojik yaklaşımlar, öğrencilerin çevre sorunlarına aktif olarak katılmalarını sağlamak ve sürdürülebilirlik bilincini güçlendirmektedir (Varela-Losada ve diğerleri, 2016).

Sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için çevre eğitiminde kullanılan pedagojik yaklaşımlar, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli örneklerle desteklenmektedir. Birçok ülke, çevre eğitimin programları ve projeleri aracılığıyla sürdürülebilirlik bilincini artırmayı ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını teşvik etmeyi hedeflemektedir (Stevenson, 2007). Uluslararası düzeyde ise, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) gibi kuruluşlar, çevre eğitiminde en iyi uygulamaları paylaşmakta, sürdürülebilirlik sertifikasyonları ve ağlar oluşturarak küresel ölçekte sürdürülebilirliği desteklemektedir (Hungerford & Volk, 1990; Mochizuki ve Fadeeva, 2010). Bu kavramsal çerçeve, çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik hedeflerine nasıl katkı sağladığını ve bu ilişkinin ulusal ve uluslararası düzeyde nasıl uygulandığını incelemektedir. Çalışmanın amacı, çevre eğitimindeki pedagojik stratejilerin sürdürülebilirlik prensipleriyle nasıl bütünleştiğini anlamak ve gelecekteki çalışmalara yol göstermek için önemli bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca, bu kavramsal çerçeve, çevre eğitimin ve sürdürülebilirlik alanındaki uluslararası literatüre katkıda bulunmaktadır. Çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik ile ilişkisini daha ayrıntılı bir şekilde anlamak için, uluslararası literatürde yapılan araştırmalara ve yayınlara dikkat edilmelidir. Bu alanda birçok önemli çalışma yapılmış ve pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik eğitimine nasıl katkı

sağladığına ilişkin kanıtlar sunulmuştur. Araştırmalardan biri, Tal & Gough (2018) tarafından yapılan bir meta-analizdir. Bu çalışma, çevre eğitiminde kullanılan pedagojik yaklaşımların öğrencilerin sürdürülebilirlik bilincini artırma etkisini incelemiştir. Sonuçlar, aktif ve katılımcı öğrenme süreçlerinin, deneysel öğrenmenin ve yerleşik çevre sorunlarına odaklanmanın sürdürülebilirlik bilincini güçlendirmede etkili olduğunu göstermektedir.

Bir diğer önemli çalışma, Rickinson ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik öğretimine nasıl entegre edilebileceğini ve bu entegrasyonun öğrencilerin sürdürülebilirlikle ilgili bilgi, tutum ve davranışlarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, projeler ve problem temelli öğrenme gibi etkileşimli pedagojik yaklaşımların, öğrencilerin sürdürülebilirlikle ilgili bilgi ve davranışlarını geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitimin alanında örnek teşkil eden kuruluşlardan biri, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'dır (Foundation for Environmental Education, FEE). FEE, çevre eğitimindeki örnek uygulamaları paylaşmanın yanı sıra, sürdürülebilirlik sertifikaları aracılığı ile kurduğu ağlarla küresel çapta sürdürülebilirliği teşvik etmektedir (Mochizuki ve Fadeeva, 2010). Bu da FEE'nin çevre eğitime yönelik projeleri ve programları, öğrencilerin sürdürülebilirlik bilincini geliştirmelerine ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını benimsemelerine yardımcı olmaktadır (Jones, Trier, & Richards, 2008). Bu kaynaklardan elde edilen veriler, çevre eğitiminde pedagojik yaklaşımların sürdürülebilirlik ile ilişkisini anlamak ve analiz etmek için önemli bir temel sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, bu verileri kullanarak Türkiye Çevre Eğitim Vakfı'nın (TÜRÇEV) pedagojik stratejilerini ve sürdürülebilirlik etkilerini derinlemesine incelemektir.

TÜRKİYE ÇEVRE EĞİTİM VAKFI'NIN (TÜRÇEV) tarihçesi ve amaçları

Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), Türkiye'deki çevre bilinci ve sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında öncü bir rol oynamaktadır. Vakfın tarihçesi ve amaçları, çeşitli kaynaklarda detaylı bir şekilde ele alınmıştır. TÜRÇEV'in tarihçesi, 1992 yılına dayanmaktadır. Kuruluşu, Türkiye'de çevre konusunda farkındalığı artırmak ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemek amacıyla bir grup çevre bilimcisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Vakfın kuruluşu, çevre eğitimi alanındaki boşluğu doldurmayı ve çevresel sürdürülebilirlik çalışmalarını teşvik etmeyi hedeflemiştir. TÜRÇEV'in amacı, çevre bilincini artırmak, toplumda çevre konularına duyarlılığı teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektir (TÜRÇEV, 2023). Vakıf, bu amacını gerçekleştirmek için çeşitli eğitim programları, projeler ve etkinlikler düzenlemektedir. Özellikle çocuk ve gençlere yönelik çevre eğitimi projeleri, TÜRÇEV'in öncelikli çalışma alanlarından biridir. Bu projeler aracılığıyla, çocukların ve gençlerin çevre bilincini geliştirmek ve sürdürülebilir yaşam prensiplerini benimsemek için farkındalık yaratılmaktadır (Yıldız ve diğerleri, 2021). TÜRÇEV'in çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma alanındaki çalışmaları toplumsal sorumluluk ve bilinçlendirme kampanyalarında tanınmaktadır. İlgili literatürde Dayı (2008) ve Bozkurt (2009) tarafından yapılan araştırmada TEMA Vakfı, Geçkin Onat (2017) tarafından yapılan araştırmada ise "Greenpeace, Tema Vakfı, Karadeniz İsyandadır platformu" çevresel sürdürülebilirlik çalışmalarının önemli bir aktörü olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada ise, TÜRÇEV'in çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma konularında yaptığı projeler ve

çalışmalar, vakfın rolü ve etkisi vurgulanmıştır. TÜRÇEV'in çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma konularında yaptığı çalışmalar, Türkiye'de çevre bilinci ve sürdürülebilir kalkınma alanındaki boşluğu doldurmayı hedeflemekte ve bu alanda önemli bir rol oynamaktadır. Vakfın çevre eğitim programları ve etkinlikleri, toplumun çevre bilincini artırmak için etkili bir araç olarak görülmektedir. Bu sayede, Türkiye'de sürdürülebilir bir gelecek için önemli adımlar atılmaktadır.

TÜRÇEV'in misyonu ve vizyonu

TÜRÇEV, çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir bir gelecek için toplumsal dönüşümün sağlanması amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. TÜRÇEV'in misyonu, çevre sorunlarına karşı duyarlılık oluşturmak, çevre bilincini yaygınlaştırmak ve sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyen bir toplum oluşturmaktır (TÜRÇEV, 2023). Vakfın vizyonu ise çevre eğitimi alanında lider bir kuruluş olmak ve toplumsal dönüşümü sağlamaktır (TÜRÇEV, 2023). TÜRÇEV, çevre eğitimi ile ilgili projeler yürüterek, eğitim materyalleri geliştirerek ve farkındalık kampanyaları düzenleyerek toplumda çevre bilincini artırmayı hedeflemektedir.

TÜRÇEV'in misyonu ve vizyonu, çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve toplumsal dönüşümün önemini yansıtmaktadır. Araştırmalar da çevre eğitiminin çevresel farkındalığı artırdığı, doğal kaynakları korumayı teşvik ettiği ve sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesine katkı sağladığı konusunda güçlü kanıtlar sunmaktadır. Bozkurt (2009) Türkiye'deki çevre eğitimi çalışmalarını değerlendiren bir araştırmada, TÜRÇEV gibi kuruluşların çevre eğitimi projeleri ve faaliyetlerinin toplumun çevre bilincini artırmada etkili olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca Talas ve Karataş (2012) tarafından yapılan araştırmada çevre eğitimi programlarının çocukların doğa sevgisi, çevresel tutumlar ve çevre bilinci üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. TÜRÇEV'in resmi web sitesi olan www.turcev.org.tr adresinden alınan bilgilere göre, vakıf çevre eğitimi programları, atık yönetimi projeleri, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji projeleri, doğa koruma projeleri ve farkındalık kampanyaları gibi birçok alanda faaliyetler yürütmektedir. Bu projeler ve faaliyetler literatürdeki bulgularla da uyumlu bir şekilde çevre bilincinin artırılmasına, doğal kaynakların korunmasına ve sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, TÜRÇEV'in misyonu ve vizyonu, literatürdeki araştırmalarla uyumlu olarak çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve toplumsal dönüşümün sağlanması üzerine odaklanmaktadır. TÜRÇEV'in çeşitli projeleri ve faaliyetleri, çevre eğitimi alanında lider bir kuruluş olarak Türkiye'de etkili bir rol oynamaktadır. Bu çalışmalar, literatürdeki bulgularla da desteklenen çevre bilincinin artırılmasına, doğal kaynakların korunmasına ve sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlamaktadır.

Programları

Eko-Okullar programı

FEE'nin (Foundation for Environmental Education) çevre eğitimine odaklanan ilk programlarından biri olan Eko-Okullar, 1994 yılından beri okul öncesi, ilk ve orta öğretim düzeylerinde çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi sağlamayı hedeflemektedir. Eko-Okullar Programı, katılımcı bir yaklaşımla tasarlanmış olup öğrencilerin çevresel konularla ilgili bilgi edinmelerini, farkındalık kazanmalarını ve aynı

zamanda yakın çevrelerinin bilinçlenmesinde etkin rol almalarını teşvik etmektedir. Program, öğrencilerin yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmalarını da desteklemektedir (FEE, 2020). Eko-Okullar Programına katılmak için bir okulun kayıt olması ve yedi adım metodolojisini takip etmesi gerekmektedir. İlk aşamada, programı yürütecek Eko-Tim adlı bir ekip oluşturulur. Bu ekip, farklı sınıflardan gelen öğrencilerle birlikte bir koordinatör öğretmenden, okul idaresinden, okul aile birliği başkanından, ilgili velilerden veya yerel yönetim temsilcilerinden oluşur. Bir sonraki aşamada, okulun ele alacağı konu belirlenir ve okulun çevreye olan etkisi incelenir. İnceleme sonuçlarına dayanarak, gerçekçi ve uygulanabilir hedefler belirlenir ve yıllık bir eylem planı oluşturulur. Bu planın izlenmesi ve takibi öğrenciler tarafından yapılır. Program, müfredatla uyumlu bir şekilde yürütülür ve okuldaki öğretmenlerin programa dahil olması teşvik edilir. Daha sonra, veliler, yerel yönetimler ve medyanın da programın bir parçası haline gelmesi için çaba gösterilir. Okul içinde yapılan çevre çalışmaları tüm okula duyurulur ve çevresel konularda duyarlılık sağlamak için çağrılar yapılır. Programın son aşamasında, okulun ulaşmak istediği hedefe yönelik bir ilke belirlenir ve başarılı olan okullar "Yeşil Bayrak" ile ödüllendirilir (TÜRÇEV, 2023).

Eko-Okullar Programı, okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim okullarında çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi vermek için uygulanan bir programdır. Program, katılımcı yaklaşımıyla öğrencilere çevresel konularda bilgi edinme ve ailelerini, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını çevresel konularda bilinçlendirme becerisi kazandırmayı hedefler. Program, okullarda ISO 14001/EMAS üzerine kurulmuş bir çevre yönetim sisteminin uygulanmasını da sağlar. Programın temel aşamaları şunlardır (TÜRÇEV, 2023):

- *Eko-okullar komitelerinin kurulması.* Okulda Eko-Tim ve ikinci komite olmak üzere iki ayrı komite oluşturulur. Eko-Tim, öğrencilerden ve bir koordinatör öğretmenden oluşur ve programın yürütücüsüdür. İkinci komite, okul yöneticileri, öğretmenler, veliler, yerel yönetim temsilcileri ve diğer ilgili temsilcilerden oluşur ve projenin devamlılığını sağlar.
- *Çevresel inceleme.* Okuldaki çevresel etkiler incelenir. Öğrenciler, okulun çöp miktarından enerji kullanımına kadar her konuda incelemeler yaparlar ve bir yıl boyunca ele alınacak konuyu belirlerler.
- *Eylem planı.* Çevresel inceleme sonucu belirlenen önceliklere göre etkinliklerin takvimi oluşturulur ve gerçekçi amaçlar belirlenir.
- *Gözlem ve değerlendirme.* Eylem planının takip edilmesi ve çalışmalarda başarılı olunması sağlanır. Aynı zamanda, çevre eğitiminin sürekliliğinin güvencesidir.
- *Müfredat çalışması.* Program, müfredat destekli olarak yürütülür ve çevreye ilişkin konular derslerde işlenir.
- *Bilgilendirme ve katılım.* Program, veliler, yerel yönetimler ve medya gibi diğer kuruluşlarla iletişime geçer ve çevre konusunda bilinçlendirmeyi sağlar.
- *Eko-ilke.* Öğrencilerin seçtikleri konu ile ilgili ulaşmak istedikleri hedefleri ve değerleri içeren okula özgü bir cümledir.

Eko-Okullar Programı, çevre bilinci kazandırmak ve çevresel etkinlikleri davranış haline getirmek için okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim okulları tarafından uygulanmaktadır. Okullar, programın üyeliğini almak için çevrimiçi başvuruda bulunur ve iki yıl boyunca programda yer alırlar. Program, okulların çevresel etkilerini azaltmalarına ve çevre için bilinçli bir toplum oluşturmalarına katkı sağlamaktadır.

Eko-Kampüs

Eko-Okullar programının yükseköğretim kurumlarına uyarlanmış halidir. Bu program, Eko-Okullar'ın mirasını sürdürülebilirlik çalışmalarında devam ettirmek amacıyla geliştirilmiştir. Eko-Kampüs programı, 2003 yılından bu yana çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte resmi olarak 2015 yılında Eko-Kampüs çalışma grubunun kurulmasıyla yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilirlik ağının oluşturulmasını sağlamıştır. Günümüzde 21 ülkeden 125 kayıtlı kampüs bulunmaktadır (FEE, 2020).

Çevrenin Genç Sözcüleri (Young Reporters for Environment-YRE)

İlk olarak 1991 yılında Fransa'da başlayan bu program, öğrencilerin çevre haberciliği yapmalarını teşvik etmek amacıyla uluslararası düzeyde uygulanabilecek bir programa dönüştürülmüştür. YRE programı sayesinde öğrenciler, çevre konularını araştırabilir, inceleme yapabilir ve bulgularını haber makalesi, fotoğraf veya video haberleri şeklinde sunabilirler. Bu programın amacı, genç sözcülerin çevresel sorunları ve haksızlıkları kamuoyuna duyurarak yetkilileri harekete geçirmek ve çevre konusunda farkındalık oluşturmaktır. Program aynı zamanda öğrencilerin deney yaparak öğrenmelerini, olumlu değişimin bir parçası haline gelmelerini, iletişim becerilerini geliştirmelerini, sorumluluk duygusu kazanmalarını, takım çalışması yapmalarını ve girişimcilik yeteneklerini geliştirmelerini hedeflemektedir. YRE programı, 2018 yılında üniversite öğrencilerini de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 11-25 yaş arası öğrencilere açılmıştır (TÜRÇEV, 2023).

Çevrenin Genç Sözcüleri Programı, 1995 yılından beri 42 ülkede yaşları 11 ile 21 arasında değişen 350.000 öğrenci tarafından yürütülen bir çevre haberciliği inisiyatifidir. Bu program kapsamında öğrenciler, çevre sorun ve konularını araştırarak, inceleyerek ve çözüm önerileri sunarak çevre gazeteciliği yapmaktadırlar. Makale, fotoğraf ve video haberciliği ile çevreyle ilgili bulguları ve önerileri okul içinde, yerel basında ve web sayfalarında yayınlamaktadırlar. Program, gençlere çevre gazeteciliği yaparak seslerini duyurma ve çevreyle ilgili konularda farkındalık oluşturma fırsatı sunar. Aynı zamanda, iletişim becerilerini, takım çalışması yeteneklerini, girişimci ruhu ve sosyal sorumluluk duygusunu geliştirme imkanı sağlar. Bu sayede gençler, çevreye duyarlı vatandaşlar olarak yetişmelerine katkıda bulunur. Programın amacı, çevresel haksızlıkları dile getirerek ve yetkilileri bu sorunları çözmeye teşvik ederek kamuoyu oluşturmakla birlikte, gençlere çevre konusunda etkili değişiklikler yapabilecekleri duygusunu yaşatarak onları çevre bilinciyle donatmaktır (TÜRÇEV, 2023).

Çevrenin Genç Sözcüleri Programı, öğrencilerin çevre konularında bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken, iletişim becerilerini, bireysel girişimciliklerini, takım çalışmasını, eleştirel düşünme yeteneklerini ve sosyal sorumluluk duygusunu destekleyen bir eğitim platformudur. Programın yöntemi, araştırma, çözüm önerisi, haber yapma ve yayınlama süreçlerinden oluşmaktadır. Öğrenciler, çevre sorunlarını belirleyerek

konuyla ilgili bilgi toplarlar, farklı görüşlere yer verirler ve konunun tarihsel, ekonomik ve sosyal yönlerini ele alıp yerel ve küresel boyutlar arasındaki ilişkileri analiz ederler. Sorun veya konu hakkında olumlu ve olumsuz görüşleri değerlendirerek çözüm önerileri geliştirirler ve bunları haber makalesi, fotoğraf veya video formatında hedefledikleri topluma duyururlar. Gazetecilik yaklaşımıyla "Nerede, Nasıl, Neden, Niçin, Kim" sorularının yanıtlarını göz önünde bulundurarak makale yazma, fotoğraf çekme ve video çekimi gibi teknikleri öğrenirler. Program, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirme, çevre konularında bilinçlenme, toplumda etkili değişiklikler yapma ve sosyal sorumluluk bilincini güçlendirme konusunda pedagojik olarak değerli bir eğitim aracıdır (TÜRÇEV, 2023).

Okullarda Orman (Learning About Forests-LEAF)

1999 yılında başlayan LEAF programı, FEE'nin dördüncü programıdır ve 28 ülkede 700.000 öğrenciye ulaşmaktadır. Bu program, okul öncesi, ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilere yönelik olarak geliştirilmiştir. LEAF programı, sürdürülebilirlik için eğitim, disiplinler arası yaklaşım, okul dışında ve deneyim yoluyla öğrenme, değerler eğitimi ve proje temelli eğitim prensiplerini benimsemektedir. Program, ormanı sadece ağaçlar topluluğu olarak değil aynı zamanda binlerce tür canlı ve cansız varlığın bir arada bulunduğu bir ekolojik sistem olarak ele almaktadır. Ormanların kültürel, ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan işlevselliği LEAF programında vurgulanmaktadır. Programın amacı, doğaya ve ormana saygılı, tüketim bilincine sahip, çevresine duyarlı, gelecek nesillere karşı sorumluluk sahibi, bilinçli ve katılımcı bireyler yetiştirmektir. LEAF programı, ormanları sınıf olarak kullanarak okul dışı öğrenmeyi vurgulamakta ve doğanın eğitimde kullanılmasının uygulamalarını göstermektedir. Programın uygulanması için okullarda "Orman Timi" adı verilen bir yönetim mekanizması oluşturulur. Programın ilgilendiği temalar arasında biyoçeşitlilik, su kaynakları, iklim, üretim, toplum, yasalar ve inovasyon yer almaktadır (TÜRÇEV, 2023).

Özetle, Okullarda Orman Programı çevre eğitimini temel alarak çocuklarda çevre bilinci oluşturmayı amaçlayan ve özellikle orman ekosistemiyle ilgili bilgi ve deneyimleri arttırmayı hedefleyen bir eğitim programıdır. Program, alternatif eğitim metotları, değerler eğitimi ve disiplinlerarası yaklaşım gibi temel prensiplere dayanır ve sürdürülebilir bir yaşam için bilinçli ve katılımcı bir insan modeli yetiştirmeyi amaçlar. Okullarda Orman Programı, başarılı bir şekilde yürütülen okulları uluslararası koordinasyon tarafından hazırlanan sertifikalarla ödüllendirir. Ayrıca Programı yürüten okullardan gelen yoğun talep ve oluşan gereklilik sonucunda süreci başarı ile götüren okullarımıza Okullarda Orman Programı bayrağı verilmesi kararı alınmıştır. İlki 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında verilen "Okullarda Orman Bayrağı" ödülü okulların artan katılımıyla devam etmektedir. Okullar, çeşitli kriterlere uyarak ve yıl sonu raporlarını eksiksiz göndererek bu ödüle başvurabilirler.

Mavi Bayrak

"Uygar ve sürdürülebilir bir çevre" hedefi doğrultusunda nitelikli plajlara, marinalara, turizm tekneleri ve bireysel yatılara verilen bir çevre ödülü olan Mavi Bayrak, turizm alanında uluslararası geçerliliğe sahip bir standart oluşturma aracı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Mavi Bayrak programı, plaj görevlilerine, marina

yönetici ve çalışanları ile yatçılara eğitimler vererek ve kıyı turizminde mavi ekonomiyi güçlendirecek yeni istihdam alanları yaratmak suretiyle Mavi Bayrak kriterlerini karşılamaya yönelik bölgesel projeler geliştirerek ekolojik etiket rolünü daha kapsamlı bir şekilde yerine getirmektedir. Program, Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı (European Network for Accesible Tourism-ENAT), Herkes için Turizm Derneği, AccAccesRec, wheelmap ve Total Beach Access gibi ortaklıklar ve işbirlikleri aracılığıyla engellilerin plajlardan faydalanmasını sağlayacak ürünlerin ve araçların üretilmesini desteklemekte ve "wheelmap" çevrimiçi haritasıyla kamuya açık alanların tekerlekli sandalye kullanımına uygunluğunu göstermektedir. Böylece plajların engelsiz ve daha erişilebilir hale getirilmesi hedeflenmektedir (TÜRÇEV, 2023). Özetle "Mavi Bayrak" Programı, plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Bu ödül, deniz suyunun temizliği, çevre yönetimine verilen önem, çevre bilincinin oluşturulması için yapılan etkinlikler, plaj veya marinayı kullananların ihtiyaçlarına cevap verecek donanım ve güvenliğin sağlanması gibi kriterleri içermektedir. Mavi Bayrak, çevreye duyarlı bir marka ve "Eko-Label" niteliğini taşıyan özel bir ödülüdür. Mavi Bayrak Ödülü, plajlar için 33 ve marinalar için 38 kriterle dayanmaktadır. Değerlendirme süreci kapsamında, plajlardan sezon boyunca 15 gün arayla deniz suyu numuneleri alınmakta ve mikrobiyolojik düzeyde ve üç parametrede analizler yapılarak deniz suyunun temizliği kontrol edilmektedir. Marinalar için ise deniz suyu analizi yerine deniz suyunun fiziksel görüntüsü değerlendirilmektedir. Bu süreç, Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından finanse edilmektedir. Mavi Bayrak Ödülü, çevrenin ve plaj/marina kullanıcılarının korunmasının yanı sıra uluslararası turizm pazarında da büyük öneme sahiptir. Turistler için güvenli bir standart oluşturarak tatil yörelerinin tercih edilmesinde etkili olmaktadır. Bu nedenle, Mavi Bayrak, turizm sektöründe uluslararası bir prestij simgesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de Mavi Bayrak Programı, 1993 yılında Turizm Bakanlığı'nın öncülüğünde başlatılmış ve Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından koordine edilmektedir. TÜRÇEV 'Mavi Bayrak Programı'nı ülkemizde yürütmekte ve temsil etmektedir. Mavi Bayrak Programı, Türkiye'de ve diğer ülkelerde çevre bilincinin artırılması, çevre yönetiminin geliştirilmesi ve çevre dostu turizmin teşvik edilmesine önemli katkılar sağlamaktadır (TÜRÇEV, 2023).

Sonuç olarak, Mavi Bayrak, çevre dostu plaj ve marinalara verilen prestijli bir uluslararası çevre ödülüdür. Deniz suyunun temizliği, çevre yönetimi, çevre bilincinin oluşturulması ve plaj/marina altyapısının güvenliğinin garanti edilmesi gibi kriterlere dayanarak verilen bu ödül, çevreye duyarlı turizmin teşvik edilmesine ve uluslararası standartların sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye'de, Mavi Bayrak Programı 1993 yılından bu yana Türkiye Çevre Eğitim Vakfı tarafından başarıyla yürütülmekte ve çevre bilincinin yaygınlaştırılmasına önemli bir katkı sunmaktadır.

Yeşil Anahtar

Yeşil Anahtar Programı, çevrenin korunması, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sürdürülebilir turizme katkı sağlama amacıyla uluslararası bir eko-etiket programıdır ve Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından yürütülen programlardan biridir. Program, işletmelerin çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmalarını teşvik eder ve çeşitli önlemlerle çevre dostu uygulamaların yaygınlaşmasına yardımcı olur. Yeşil Anahtar Programı, 1994 yılında Danimarka'da başlamış olup, 2002 yılında FEE'nin beşinci programı olarak uluslararası düzeyde

uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise 2011 yılından bu yana Türkiye Çevre Eğitim Vakfı tarafından yürütülmektedir. Bu program, çevrenin korunması ve sürdürülebilir nitelikli turizmin gerçekleştirilmesi için otel ve hostelleri, küçük konaklama tesisleri, restoran, kamp alanları ve tatil parkları, konferans merkezleri tatil bölgeleri ve turistik cazibe yerleri merkezlerini bir dizi kriter üzerinden değerlendirmeyi ve çevreye duyarlılığını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Yeşil Anahtar programı, turizm işletmelerinin kaynakların ve malzemelerin ekonomik yönetimine etkide bulunmayı, işletme sahipleri, personel ve müşterilerin çevre bilincini artıracak eğitimler almasını ve enerji ve su tasarrufunda farkındalığı destekleyerek çevreci tutum ve uygulamalara sahip ödüllü tesislerin uluslararası alanda tanınabilirliğini artırmayı hedeflemektedir. Yeşil Anahtar, işletmeler için eko-turizm pazarına giriş için bir araç olarak değerlendirilmektedir (TÜRÇEV, 2023). Yeşil Anahtar Programı, işletmelerde 7 temel hedefi destekler (TÜRÇEV, 2023):

- *Çevrenin korunması.* İşletmenin çevreye olan olumsuz etkilerini azaltarak enerji ve su tasarrufu, çevre dostu temizlik malzemelerinin kullanımı ve atık yönetimi gibi önlemlerle çevrenin korunmasını sağlamak.
- *Ekonomik yönetim.* Elektrik, su, yakıt, temizlik malzemesi, atıklar gibi konularda tüketimin azaltılması sonucunda maliyetin azaltılması.
- *Pazarlamada avantaj.* Sertifikalı işletmelerin ve Yeşil Anahtar etiketinin prestiji ile pazarlama faaliyetlerinde avantaj sağlama.
- *Turizmin güçlendirmesi.* Sürdürülebilir turizme katkıda bulunarak turizmin güçlendirilmesi.
- *Eğitim.* İşletme sahibinin, personelin ve müşterilerin çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim.
- *Bilinçlendirme.* Enerji ve su tasarrufu konularında farkındalık yaratmak ve tüketim değerlerini azaltmak için bilinçlendirme faaliyetleri.
- *Tanınabilirlik.* Sertifikalı tesisin uluslararası alanda tanınabilirliğini artırarak tesis bilgilerinin sergilenmesi.

Yeşil Anahtar Kriterleri, 13 ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar çevre yönetimi, personel eğitimi, misafirlerin bilinçlendirilmesi, su tasarrufu, yıkama ve temizleme, atık yönetimi, enerji tasarrufu, yiyecek ve içecek, iç çevre, yeşil alan ve bahçeler, yeşil aktiviteler, idare ve yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk gibi konuları içermektedir. Program, işletmelerin bu kriterleri karşılayarak Yeşil Anahtar etiketini almasını ve sürdürülebilir turizm ve çevre koruma alanında başarıya ulaşmalarını teşvik etmektedir.

TÜRÇEV'in AB Projeleri: Avrupa Birliği Destekli Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilirlik İşbirlikleri

TÜRÇEV'in AB projeleri arasında "Yunus Projesi", "Erasmus+ KA210-SCH" ve "Erasmus+ KA220-YOU" projeleri yer almaktadır. Bu projeler aşağıda detaylı ele alınmıştır (TÜRÇEV, 2023):

Yunus projesi

"Çevre Eğitiminde Kuramsal Yaklaşımlar ve Pratik Uygulamalar-YUNUS" adını taşıyan proje, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) ve Yunan Çevre Koruma Derneği (HSPN) tarafından yürütülmüştür. Yunus Projesi, TÜRÇEV'in Avrupa Birliği tarafından desteklenen bir çevre eğitimi projesidir. Proje, İribaş deniz kaplumbağası, Akdeniz foku ve ak leylek gibi tehlike altında olan üç türün korunması üzerine odaklanmaktadır. Bu projenin amacı, çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilirlik temelli eğitimin yaygınlaştırılmasıdır. Proje, özellikle çocuklar ve gençler arasında çevre konularına olan duyarlılığı geliştirmeyi hedeflemektedir. Proje kapsamında çeşitli eğitim programları, etkinlikler ve kampanyalar düzenlenmektedir. Doğayı koruma, enerji verimliliği, atık yönetimi gibi çevresel konular ele alınmaktadır. Bu sayede öğrencilerin çevreyle ilgili bilgi ve becerilerini artırması, sürdürülebilirlik konusunda farkındalık yaratması ve toplumsal dönüşüme katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

24 ay süren projede Türk ve Yunan uzmanlar ve eğitimciler arasında bilgi paylaşımı sağlanarak ilköğretimde uygulanacak çevre eğitim programları geliştirilerek tamamlanmıştır. Bu kapsamda, üç türle ilgili çevre eğitim etkinlik kitapları tasarlanmış ve çevre eğitim planlarını içeren üç kitapçık hazırlanmıştır. Ayrıca Türkçe, İngilizce ve Yunanca dillerinde alt yazılı kısa filmler çekilerek projenin etkisi artırılmıştır.

Erasmus+ KA210-SCH

Erasmus+ KA210-SCH, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) tarafından yürütülen bir Avrupa Birliği Erasmus+ projesidir. Bu proje, çevre eğitimi alanında sürdürülebilirlik ve çevre bilincinin yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir. Projede, çeşitli okullar, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlanmakta ve öğretmenlerin ve öğrencilerin çevre konularını daha etkin bir şekilde işlemeleri desteklenmektedir. Proje, öğretmenlerin profesyonel gelişimine katkıda bulunmayı, yenilikçi eğitim yöntemlerinin benimsenmesini teşvik etmeyi ve öğrencilerin çevresel sorunlarla ilgili bilinçlenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Projede, Türkiye, Yunanistan ve İspanya'da farklı düzeylerden öğrenciler, gençler ve yetişkin mentorlar bir araya getirilerek karşılıklı anlayışı teşvik etmek, liderlik becerilerini artırmak ve yerel alanlarda çözümler üretmek amaçlanmaktadır. TÜRÇEV'in bu projedeki sorumluluğu, Ordu İkizce İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile birlikte çalışarak yetişkinlere çevre eğitimi vermektir. Bu eğitim, "Teacher Training on Environmental Education" başlığı altında gerçekleştirilmiş ve proje sürecinde önemli bir aşama olmuştur. Proje kapsamında düzenlenen toplantılar ve etkinlikler, Türkiye, Yunanistan ve İspanya'da gerçekleştirilmiştir. Erasmus+ KA210-SCH projesi kapsamında "A Toolkit to Eco-Friendly Schools and Teacher Competencies for Environment!" adlı bir proje çıktısı yayınlanmıştır. Bu çıktı, ekolojik okullar ve öğretmenlerin çevre konusundaki yeterlilikleri için bir kılavuz niteliğindedir.

Erasmus+ KA220-YOU

Erasmus+ KA220-YOU projesi, TÜRÇEV tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Erasmus+ programı kapsamında desteklenen bir projedir. Projenin ana amacı, gençlerin çevre konularında farkındalıklarını artırarak sürdürülebilirlik bilincini yaygınlaştırmak ve gençleri çevresel sorunlara karşı harekete geçmeye teşvik etmektir.

Proje kapsamında, çeşitli eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmekte ve gençlere çevre konularında derinlemesine bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Bu faaliyetler arasında seminerler, atölye çalışmaları, eğitim materyallerinin geliştirilmesi, saha ziyaretleri ve uluslararası etkinliklere katılım gibi etkinlikler bulunmaktadır. Proje, gençlerin çevre sorunlarını anlamalarını, çevresel sorumluluklarını kavramalarını ve aktif şekilde çözümler üretebilmelerini hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, gençlerin liderlik becerilerini geliştirmelerini, sosyal değişime katkıda bulunmalarını ve sürdürülebilirlik odaklı gençlik çalışmalarının desteklenmesini amaçlamaktadır. Artvin Çoruh Üniversitesi başta olmak üzere, proje ortağı olarak yer alan diğer kurumlar ve kuruluşlar arasında yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, gençlik dernekleri ve uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Bu çok boyutlu ortaklık yapısı, farklı uzmanlık alanlarından gelen paydaşların bir araya gelerek en iyi uygulamaları paylaşmalarını ve ortak çözümler üretmelerini sağlamaktadır. Proje süresi 36 aydır ve güçlü bir sürdürülebilirlik planı çerçevesinde ilerlemektedir. Proje süresince çevrimiçi eğitimler, toplantılar, çalıştaylar ve uluslararası etkinlikler düzenlenerek gençlerin aktif katılımı teşvik edilmekte ve sürdürülebilirlik konusunda yetkinliklerini artırmaları sağlanmaktadır. Erasmus+ KA220-YOU projesi, gençlerin çevre konularında bilinçlenmelerini sağlamak, onları çevre sorunlarıyla ilgili aktif bir şekilde harekete geçmeye teşvik etmek ve sürdürülebilir bir geleceğin inşasına katkıda bulunmak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Bu projeler, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanında uluslararası düzeyde etkili bir rol oynamasını sağlamakta ve çevresel sorunlara duyarlı bir toplum oluşturma hedefine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki Diğer Çevre Kuruluşları ile Karşılaştırma

Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), Türkiye'de çevre bilinci ve sürdürülebilir kalkınma konularında öncü bir rol oynamaktadır. Ancak, TÜRÇEV'in yanı sıra Türkiye'de birçok diğer çevre kuruluşu da faaliyet göstermektedir. Türkiye'deki diğer çevre kuruluşları, çevre koruma, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi, iklim değişikliği, atık yönetimi ve biyolojik çeşitlilik gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. Örneğin, Doğa Derneği doğal yaşamın korunması, ekosistemlerin restorasyonu ve biyolojik çeşitlilik konularında etkin bir şekilde faaliyet gösteren bir kuruluştur (Doğa Derneği, 2023). Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD), milli parkların ve tabiat parklarının korunması, habitat restorasyonu ve doğal varlıkların takibi gibi alanlarda çalışmalar yürütmektedir (TTKD, 2023).

TÜRÇEV, diğer çevre kuruluşlarından farklı olarak çevre eğitimi ve farkındalık çalışmalarına odaklanmaktadır. Vakıf, özellikle okullarda ve gençler arasında çevre bilincini artırmayı hedefleyen kapsamlı bir eğitim programı sunmaktadır. Bu alanlardaki uzmanlık ve deneyim, TÜRÇEV'i diğer çevre kuruluşlarından ayırmaktadır. Ayrıca, TÜRÇEV'in çevre eğitimi projeleri, çocuklar ve gençler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Yapılan araştırmalar, STK'lar tarafından yapılan çevre eğitimi projelerinin öğrencilerin çevre bilinci, tutumları ve davranışları üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Altın ve diğerleri, 2014).

Ek olarak, Türkiye'deki diğer çevre kuruluşlarıyla karşılaştırma yapılırken, Türkiye Doğa Derneği (TDD) ve Türkiye Çevre Platformu (TÜRÇEP) gibi önemli kuruluşlar da dikkate alınmalıdır. Türkiye Doğa Derneği, doğal yaşamın

korunması, ekosistemlerin restorasyonu, biyolojik çeşitlilik araştırmaları ve çevre politikalarının oluşturulması konularında çalışmalar yürütmektedir (Doğa Derneği, 2023). Aynı zamanda Türkiye Çevre Platformu, çevre sorunlarına dikkat çekmek, çevre politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamak ve çevresel sürdürülebilirlik için çalışmalar yapmak amacıyla bir araya gelen birçok çevre örgütünü birleştiren bir platformdur (TÜRÇEV, 2023). TÜRÇEV'in diğer çevre kuruluşlarından farkı, çevre eğitimi ve farkındalık çalışmalarına odaklanmasıdır. Diğer çevre kuruluşları genellikle doğal kaynakların korunması, ekosistemlerin restorasyonu ve çevre politikalarının oluşturulması gibi alanlarda çalışmalar yürütürken, TÜRÇEV'in ana odak noktası çevre eğitimi ve bilincinin yaygınlaştırılmasıdır. Bu açıdan, TÜRÇEV'in diğer çevre kuruluşlarıyla tamamlayıcı bir rol üstlendiği söylenebilir. Diğer çevre kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışarak, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında daha kapsamlı bir yaklaşım sağlanabilir.

TÜRÇEV'in öne çıkan yönleri arasında ayrıca toplumla etkileşim ve paydaş işbirliği bulunmaktadır. Vakıf, çevre bilincini yaygınlaştırmak ve sürdürülebilir kalkınma için toplumun farklı kesimlerini aktif olarak dahil etmeye çalışmaktadır. TÜRÇEV'in düzenlediği seminerler, konferanslar ve etkinlikler, paydaşlar arasında bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik etmektedir. Ayrıca, TÜRÇEV'in işbirliği yaptığı diğer kuruluşlar ve şirketlerle ortak projeler yürütmesi, çevre alanında sinerji ve ortak çözümler sağlamaktadır. Ancak, TÜRÇEV'in bazı geliştirilmesi gereken alanları da vardır. Öncelikle, çalışmalarının daha geniş bir kitleye ulaşması için iletişim stratejilerinin güçlendirilmesi önemlidir. TÜRÇEV'in faaliyetlerinin daha geniş çevreler tarafından fark edilmesi ve katılımın artırılması, çevre bilincinin toplumda daha geniş bir şekilde yayılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, sürdürülebilir finansman kaynaklarının güvence altına alınması da önemli bir konudur. Bu, TÜRÇEV'in projelerini sürdürülebilir bir şekilde yürütebilmesi için gereklidir. Sonuç olarak, TÜRÇEV'in çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma konularındaki çalışmaları, diğer çevre kuruluşlarıyla karşılaştırıldığında önemli bir konumda bulunmaktadır. TÜRÇEV'in çevre eğitimi projeleri ve toplumla etkileşimi, vakfın öne çıkan yönleri olarak görülmektedir. Ancak, iletişim stratejilerinin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir finansman kaynaklarının sağlanması gibi konularda geliştirilmeler yapılması gerekmektedir. Çünkü TÜRÇEV'in geliştirilmesi gereken alanlardan biri, ulusal ve uluslararası düzeyde daha fazla işbirliği yapmaktır. Diğer çevre kuruluşlarıyla güçlü işbirlikleri kurmak, kaynakların daha etkili kullanılmasını sağlayabilir ve ortak hedeflere ulaşma potansiyelini artırabilir. Ayrıca, TÜRÇEV'in çalışmalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi için etkili bir izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulması önemlidir. Bu sayede, yapılan projelerin etkinliği ve başarıları daha objektif bir şekilde değerlendirilebilir ve gelecekteki çalışmalara yön vermek için veriler elde edilebilir. Sonuç olarak, TÜRÇEV'in Türkiye'deki diğer çevre kuruluşlarıyla karşılaştırılması, farklı roller ve uzmanlıklar arasında bir denge sağlama potansiyelini ortaya koymaktadır. TÜRÇEV'in çevre eğitimi ve farkındalık çalışmalarındaki öncü rolü, diğer kuruluşlarla işbirliği içinde çalışarak daha geniş bir etki yaratma fırsatı sunmaktadır. TÜRÇEV'in güçlü yönlerini korurken, işbirliği, izleme ve değerlendirme gibi alanlarda gelişmeler yapılması, çevre koruma ve sürdürülebilirlik çabalarının daha etkili bir şekilde ilerlemesine katkı sağlayabilir.

TÜRÇEV'in ilgili paydaşlarla işbirlikleri

Kamu kurumları ve politika oluşturucularıyla işbirlikleri

TÜRÇEV, faaliyetlerini gerçekleştirirken, çeşitli kamu kurumları ve politika belirleyicilerle sıkı işbirliği içerisinde bulunur. Bu işbirlikleri, çevre konularının daha geniş kapsamlı ve etkili bir şekilde ele alınabilmesi için oldukça önemlidir. Örnek olarak TÜRÇEV AB projeleri kapsamında ulusal düzeyde Ordu İkizce İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Artvin Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü ile uluslararası düzeyde ise ASSOCIACIO GLOBERS, İspanya, E.E.E.G.-L. PATRON ve Ecological Movement of Patras gibi çevre eğitimi ve koruma ile ilgilenen STK'lar ile işbirliği yapmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki bu paydaşlar, TÜRÇEV'in çevre koruma hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynarlar. Bu işbirlikleri, kamu politikalarının etkin ve kapsayıcı şekilde belirlenmesine yardımcı olur. Kamu politikalarının belirlenmesinde çevresel değerlerin ve sürdürülebilirlik ilkesinin önemli rol oynadığı bir dönemde, TÜRÇEV'in bu tür işbirlikleri son derece kıymetlidir. Çünkü yapılan işbirlikleri kamu politikalarının çevre konularında bilinçli ve duyarlı hale gelmesi, toplumun daha geniş kesimlerine çevre bilinci yayılmasını sağlar (Yang, Ma ve Liu, 2022).

Okullar ve eğitim kurumlarıyla işbirlikleri

TÜRÇEV, sürdürülebilirlik ve çevre koruma konularında farkındalığı artırmak için okullar ve diğer eğitim kurumlarıyla birçok proje gerçekleştirmiştir. Örneğin, "Yeşil Okullar" kapsamında, okulların çevre dostu politikalar benimsemesine ve öğrencilere çevre bilincini aşılamaya yönelik çalışmalar yürütülmüştür (Demir, 2012). Okullar ve eğitim kurumları, çevre eğitimi ve çevre bilinci yayma çabalarında önemli paydaşlardır (Keleş & Özkan, 2018). TÜRÇEV'in bu alanda gerçekleştirdiği işbirlikleri, genç nesillerin çevre konusunda daha bilinçli ve duyarlı hale gelmelerine katkı sağlar (Tilbury, 1995).

Sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle işbirlikleri

TÜRÇEV, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile birlikte çevre dostu uygulamaların yaygınlaştırılması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, TÜRÇEV Erasmus + KA220-YOU AB projesi kapsamında Almanya'da milli park olan Nationalpark Bayerischer Wald ile Avusturya merkezli gençlerin eğitimi ve gelişimi konularında faaliyet gösteren Transnationaler Verein für die Bildung und Entwicklung der Jugend (InterYouth) ile işbirliği yapmıştır. Bu paydaşlarla işbirliği, hem TÜRÇEV'in misyonunun genişlemesine yardımcı olurken hem de diğer ülkelerle bilgi ve en iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca Zhu, Sarkis ve Lai (2013)'e göre bu tür işbirliklerinin yer aldığı projeler, çevre koruma ve eğitim çabalarının daha geniş kitlelere ulaşmasına ve genel olarak sürdürülebilir bir gelecek için daha etkin ve verimli stratejiler geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar ve projelerle işbirlikleri

TÜRÇEV, uluslararası çapta çevre koruma çalışmalarının etkinliğini artırmak için uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmıştır. Bu tür uluslararası işbirlikleri, çevre koruma çabalarının küresel ölçekte daha etkin hale gelmesine yardımcı olur ve uluslararası en iyi uygulamaların Türkiye'ye taşınmasını sağlar (Betsill ve Bulkeley, 2004).

TÜRÇEV AB projesi kapsamında İspanya'daki eğitim ve araştırma faaliyetlerini destekleyen Fundacio Per A La Universitat Oberta De Catalunya ile İtalya'da yerel bir yönetim olan Comune Di Altopiano Della Vigolana ile işbirliği yapmıştır (TÜRÇEV, 2023).

Üniversiteler ve akademik çevreyle işbirlikleri

TÜRÇEV, çevre bilincinin artırılması ve çevre sorunlarına çözümler bulunması amacıyla üniversitelerle ortak projeler yürütmektedir. Bu projeler sayesinde akademisyenler ve araştırmacılar, çevre konularında daha derinlemesine araştırmalar yapmakta ve çevre koruma alanında bilimsel verilere dayalı çalışmalara imkân tanımaktadır. Örnek olarak Artvin Çoruh Üniversitesi proje koordinatörlüğünde TÜRÇEV'in de işbirliği ile gerçekleştirilen Erasmus + KA220-YOU "Back to Green" projesinde başta öğrenciler olmak üzere her yaş ve çevreden gençlerin çevre bilincini artırmayı amaçlayan bir çevre eğitim programı geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu tür üniversite işbirlikleri, çevre alanında bilgi ve deneyim paylaşımını artırarak, çevresel sorunlara karşı etkili mücadele stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Ayrıca, farklı üniversiteler arasındaki ortak çalışmalar, ulusal ve uluslararası düzeyde çevre koruma politikalarının oluşturulmasına da katkı sağlayarak daha geniş kapsamlı çevre faydaları elde edilmesini destekler. Bu gibi işbirlikleri, çevre ve sürdürülebilirlik alanında bilimsel ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine olanak tanıyarak toplumsal farkındalığın artırılmasına da katkı sağlar. Akademik dünyanın bilimsel bilgi birikimi ve analitik kapasitesi, TÜRÇEV gibi STK'ların çevre koruma çabalarını daha etkin ve bilimsel temellere dayalı hale getirir (Clark ve Dickson, 2003).

TÜRÇEV'İN karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri

Finansal sürdürülebilirlik ve kaynak yaratma

TÜRÇEV, benzer birçok STK gibi finansal sürdürülebilirlik konusunda zorluklar yaşayabilmektedir. Bu durum, kuruluşun etkinliğini ve faaliyetlerinin kapsamını sınırlayabilmektedir (Clarke ve Fuller, 2019). Çözüm olarak, çeşitli hibe programları ve kurumsal sponsorluklar gibi alternatif finansman kaynakları araştırılabilir. Çeşitli fonlar, sponsorluklar ve hibe programları, STK'ların finansal sürdürülebilirliklerini artırmalarına yardımcı olabilir (Ebrahim, 2005; Mercan ve Varol Selçuk, 2023).

Toplumsal farkındalığın artırılması

TÜRÇEV'in karşılaştığı bir diğer zorluk ise çevre bilincinin toplum genelinde yeterince yayılmamış olmasıdır. Bu durumu çözmek için, geniş çaplı farkındalık kampanyaları ve eğitim programları düzenlenebilir. Ayrıca, sosyal medya ve dijital platformlar, çevre bilincini yayma konusunda önemli bir araç olabilir (Aguinis ve Glavas, 2012; Benzer, Yıldırım ve An, 2019).

Eğitim sistemi ve programlarda çevre eğitimi entegrasyonu

Türkiye'deki eğitim sistemi ve programlarında çevre eğitimi yeterince entegre edilmiş değildir (Huckle ve Wals, 2015; Tufaner, Tufaner ve Dere, 2020). Bu durumu çözmek için, TÜRÇEV, Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte çalışabilir ve çevre eğitiminin müfredatta daha etkin bir şekilde yer alması için çalışmalar yürütebilir.

Ölçme ve değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesi

TÜRÇEV'in faaliyetlerinin etkinliğini ve etkisini ölçme ve değerlendirmeye yönelik süreçlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Kolk, 2016). Bu durumu çözmek için, performans ölçüm ve değerlendirme yöntemlerini geliştirebilir ve bu yöntemleri düzenli olarak uygulayabilir. Ayrıca, dış denetim ve değerlendirme hizmetleri de bu süreci destekleyebilir (O'Dwyer, 2009).

TÜRÇEV'in geleceğe yönelik rolü ve etkisi*Yeni trendler ve TÜRÇEV*

Gelecekte, TÜRÇEV'in sürdürülebilirlik, çevre koruma ve yeşil teknolojiler gibi yeni trendleri takip etmesi ve bu trendlere uygun stratejiler geliştirmesi beklenmektedir (Schaltegger ve Wagner, 2017). Ayrıca, küresel iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi önemli çevresel sorunlara çözüm üretme rolü ön plana çıkacaktır (Leal Filho ve diğerleri, 2019). TÜRÇEV, yeni trendler ve çevre koruma alanındaki yeni zorluklara yanıt olarak, çevre politikalarının belirlenmesinde etkin bir rol oynamaya devam edecektir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Aldo Capitini'nin doğayla insanın birliği inancı ve Danilo Dolci'nin doğanın insan dünyasıyla ayrılmaz bir bütün olduğu düşüncesi dikkate alındığında, günümüzde çeşitli çevre sorunları ve çatışmalarla karşılaştığımız bu dönemde daha iyi bir yaşam sunmanın mümkün olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. İnsanlık, gelişmiş tarım, sanayi uygulamaları ve kentleşme gibi pratik yaşam biçimleriyle hem doğal kaynakları hem de insanın geleceğini tehdit eden bir duruma gelmiştir. 1970'ler, insanlığın ekosisteme geri dönüşü olmayan zararlar verdiğinin ciddiyetle farkına varıldığı yıllar olarak kabul edilebilir (Evangelinos, Jones ve Panoriou, 2009). Bu bağlamda, çevre eğitimi, insan kaynaklı çevre sorunlarına ve bu sorunların yol açtığı sosyal, toplumsal ve ekonomik çıkmazlara yanıt olarak doğa ile insanın uyumsuzluklarıyla mücadele alanı olarak ortaya çıkmıştır. Çevre eğitimi anlayışı, doğa bilimleri, okul dışı eğitim (outdoor education) ve koruma eğitimi (conservation education) gibi örneklerden temellenerek gelişmiştir. Temel eğitim biliminde doğayı gözlemleyen, bitki, hayvanlar ve ekolojik sistemler arasındaki ilişkiyi keşfeden bir süreçten, öğretmenin rolünü vurgulayan, sınıf dışında öğrenme ortamları oluşturulan ve açık hava etkinlikleriyle öğrencinin bilgi, beceri ve farkındalığının geliştirildiği bir okul dışı eğitime doğru evrilmiştir. Bu süreç, çevreyi koruma konusunda farkındalık yaratma, doğal kaynakların etkin kullanımını topluma anlatma ve toplumun bu konularda uymasını teşvik etme amacıyla gelişerek koruma eğitimi şeklini almıştır (Biedenweg, Monroe ve Nilon, 2013).

Çevre eğitimi, bireysel girişimlerle başlamış ve uluslararası konferanslara kadar uzanan bir gündeme dönüşmüştür. Strapp ve Michigan Üniversitesi öğrencileri tarafından geliştirilen ve 1969'da yayınlanan çevre eğitimi, bir vatandaş modeli yetiştirme anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Bu model, biyofiziksel çevre ve bu çevreyle ilgili sorunlar hakkında bilgi edinme, farkındalık kazanma ve çözüm odaklı tutum ve davranışlar sergileme sürecini içermektedir. 1975 Belgrad Konferansı'nda çevre eğitiminin disiplinler arası niteliği, değerler inşa etme ve kamu refahına katkı sağlama önemi vurgulanmış olup, öğrencilerin aktif katılımına odaklanarak hem bugüne hem de geleceğe yönelik kazanımları içermektedir. Ardından 1977'deki Tbilisi Konferansı'nda, çevre eğitiminin çevre ve çevre sorunlarına yönelik farkındalık oluşturma yanı sıra bireysel ve kolektif tutum, motivasyon, bilgi, bağlılık ve beceri geliştirmeyi amaçladığı tanımlanmıştır (Biedenweg ve diğerleri, 2003). 1980'lerde İngiltere'de şekillenen dört farklı alan olan çevre araştırmaları, okul dışı eğitim, koruma eğitimi ve kentsel çalışmalar, çevresel boyutuyla birlikte yeni bir müfredatı benimsemeye başlamıştır. Bu yıllar, toplumun çevre meselelerine odaklandığı ve bu konunun okullarda önemli bir konu haline geldiği zamanlardır. Bu çevre eğitim anlayışı, holistik bir felsefeden köken alarak disiplinler arası bir özellik kazanmış ve yerelden küresele doğru ilerleyen bir yaklaşım halini almıştır (Tilbury, 1995).

Sürdürülebilir kalkınma, doğanın korunması ve insanın bugünü ile yarınının ihtiyaçlarının dengelenmesine yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, insanların ekonomik açıdan kalkınma hakkına sahip olduğunu kabul ederken, doğanın korunmasına da önem veren bir anlayışı temsil etmektedir (Evangelinos, Jones, & Panoriou, 2009). Bu temelde, Birleşmiş Milletler'in 1992 Rio Konferansı'nda dünya genelinde uygulanabilen sürdürülebilir kalkınma ile ilgili sözleşmeleri kabul etmesiyle birlikte "sürdürülebilir kalkınma" kavramı ortaya çıkmıştır: Rio Bildirgesi, Agenda 21, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) ve Ormansızlaşma Çerçeve Sözleşmesi bu yaklaşımı destekleyen önemli girişimlerdir (Adams, 2008; Demir ve Yalçın, 2014).

Rio Zirvesi'nden itibaren desteklenen yeni eğitim trendi, farkındalık oluşturma ve bilgilendirme temelinden değişim ve sürdürülebilirlik oluşturmaya doğru evrim geçirmiştir. Bu bağlamda, STK'ların gücü ve sektörler arası ortaklıkların kurulması önem kazanmış, sürdürülebilir yaşam tarzları ve reformlarını savunmanın yolunun STK'ların, hükümetlerin, diğer STK'lar, medya ve akademik kurumlar arasında anlamlı ortaklıklar kurulmasından geçtiği görülmüştür. Bu ortaklık anlayışı içinde "sürdürülebilir kalkınma odaklı eğitim" ivme kazanırken, çevre eğitiminin de sürdürülebilirlik doğrultusunda ilerlemesi güçlenmektedir (Çelikler, Aksan & Yenikalaycı, 2019).

Bu noktada, TÜRÇEV'in uluslararası düzeyde çevre eğitimine büyük katkıları olan bir kuruluş olarak incelenmesi araştırmanın amacıdır. TÜRÇEV, eko-etiketler ve dünya genelinde uygulanan eğitim programlarıyla tanınmış bir kuruluştur. Okul tabanlı üç programı vardır: Eko-Okullar, Çevrenin Genç Sözcüleri ve Okullarda Orman. Bu programlar aracılığıyla yeni ortaklıklar kurulmakta ve birçok kampanya geliştirilmektedir. Ayrıca vakıf, kıyı endüstrisi ve turizm sektöründe geçerliliği olan Mavi Bayrak ve Yeşil Anahtar adlı iki eko-etiket programına sahiptir. Her program, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ortak amaçlar olarak ele almaktadır ve program bünyesinde yapılan etkinliklere öncülük etmektedir.

ÖNERİLER

Çevre eğitimi programlarının yaygınlaştırılması

TÜRÇEV'in başarılı çevre eğitimi programlarının daha geniş bir kitleye ulaşması için tanıtım ve bilinirlik çalışmaları yapılabilir. Bu, okullar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kurumlarla işbirliği içinde gerçekleştirilebilir.

İyi uygulama paylaşımı

TÜRÇEV, çevre eğitimi alanında edindiği deneyimleri ve iyi uygulamaları diğer kurumlarla paylaşabilir. Bu, seminerler, konferanslar veya atölye çalışmaları gibi etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Öğretmenlerin eğitimi ve desteklenmesi

TÜRÇEV, öğretmenlere yönelik çevre eğitimi konusunda daha fazla eğitim programı ve destek sunabilir. Öğretmenlerin çevre eğitimi materyallerini kullanma becerilerini geliştirmek ve çevresel konuları işleyebilmelerini sağlamak için pedagojik yöntemler, öğretim materyalleri ve kaynaklar sağlanabilir.

Gençlere yönelik katılımı artırmak

TÜRÇEV, gençlerin çevre konularında daha aktif katılımını teşvik etmek için gençlik projeleri ve gönüllülük faaliyetleri düzenleyebilir. Bu, gençlerin çevre sorunlarına duyarlılık geliştirmelerini ve kendi toplumlarında çevresel sorunlarla ilgili farkındalık yaratmalarını sağlayabilir.

İşbirliklerinin güçlendirilmesi

TÜRÇEV, ulusal ve uluslararası düzeydeki işbirliklerini daha da güçlendirebilir. Farklı kurumlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlarla ortak projeler ve etkinlikler düzenleyerek çevre eğitimi alanında daha geniş bir etki yaratabilir.

Değerlendirme ve izleme

TÜRÇEV, yürüttüğü çevre eğitimi çalışmalarını düzenli olarak değerlendirebilir ve etkisini izleyebilir. Bu, çalışmaların etkinliğini değerlendirmek ve gelecekteki stratejileri geliştirmek için önemlidir.

Bu öneriler, TÜRÇEV'in çevre eğitimi alanında daha da ilerlemesi ve sürdürülebilir bir gelecek için daha etkili çalışmalar yapabilmesi için farklı yönleri işaret etmektedir.

Etik Metni

“Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.” Bu makale nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile yapıldığından etik kurul izni gerekmemektedir.

Yazarın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

- Adams, B. (2008). *Green development: Environment and sustainability in a developing world*. Routledge.
- AERA (American Educational Research Association). (2022). Environmental education research. <https://www.aera.net/About-AERA/Member-Constituents/Special-Interest-Groups-SIGs/Research-on-Environmental-Education>
- Aguinis, H. & Glavas, A. (2012). What we know and don't know about corporate social responsibility: A review and research agenda. *Journal of Management*, 38(4), 932-968. <http://www.csringreece.gr/files/research/CSR-1358931733.pdf>
- Altın, A., Tecer, S., Tecer, L., Altın, S. & Kahraman, B. F. (2014). Environmental awareness level of secondary school students: A case study in Balıkesir (Türkiye). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 1208-1214. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814036313/pdf?md5=bae8f10059b384d9313e6ae3ce2c7301&pid=1-s2.0-S1877042814036313-main.pdf&_valck=1
- Benzer, S., Yıldırım, E. G. & An, Ö. (2019). The impact of educational films on attitude and awareness towards environmental problems. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(4), 757-770.
- Betsill, M. & Bulkeley, H. (2004). Transnational networks and global environmental governance: The Cities for Climate Protection program. *International Studies Quarterly*, 48(2), 471-493. <https://academic.oup.com/isq/article/48/2/471/1893410>
- Biedenweg, K., Monroe, M. & Nilon, C. H. (2013). Sense of place in environmental education. *Environmental Education Research*, 19(2), 229-250. https://www.academia.edu/download/29922553/Kudryavsev_Stedman_Krasny_2012.pdf
- Bozkurt, S. (2009). *Toplumsal sorumluluk ve bilinçlendirme kampanyaları: TEMA Vakfı örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Chen, S. H., Yen, Y. F. & Lee, J. Y. (2019). Evaluating the effects of pedagogical approaches on environmental awareness and behavior change. *Sustainability*, 11(8), 2382.
- Clark, W. C. & Dickson, N. M. (2003). Sustainability science: the emerging research program. Proceedings of the national academy of sciences, 100(14), 8059-8061. <https://www.pnas.org/doi/abs/10.1073/pnas.1231333100>

- Clarke, A. & Fuller, M. (2019). Collaborative strategic management: Strategy formulation and implementation by multi-organizational cross-sector social partnerships. *Journal of Business Ethics*, 94(1), 85-101. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-011-0781-5>
- Coşkun, S. & Bozyiğit, S. (2019). Yeşil tedarik zinciri uygulamaları üzerine kimya sektöründe bir alan araştırması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 605-637. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744382>
- Çelikler, D., Aksan, Z. & Yenikalaycı, N. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevreye yönelik farkındalıklarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 425-438. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/811811>
- Çepel, N. (2008). *Çevre ve insan*. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.
- Dayı, T. (2008). *Sivil toplum kuruluşları ve çevrecilik: Tema Vakfı örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Debrah, J. K., Vidal, D. G. & Dinis, M. A. P. (2021). Raising awareness on solid waste management through formal education for sustainability: A developing countries evidence review. *Recycling*, 6(1), 6.
- Demir, A. (2012). *Yeşil okul: Çevre, sağlık ve eğitime etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Demir, E. & Yalçın, H. (2014). Türkiye’de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (2), 7-18. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/417930>
- Doğa Derneği. (2023). Hakkımızda. www.dogaderneği.org
- Ebrahim, A. (2005). *NGOs and organizational change: Discourse, reporting, and learning*. Cambridge University Press. [https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=g6uztzPOqtUC&oi=fnd&pg=PP10&dq=Ebrahim,+A.+\(2005\).+NGOs+and+organizational+change:+Discourse,+reporting,+and+learning.+Cambridge+University+Press.&ots=qsgY14h0B9&sig=BaxleOaP1runUTYySSlwDiztWWI](https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=g6uztzPOqtUC&oi=fnd&pg=PP10&dq=Ebrahim,+A.+(2005).+NGOs+and+organizational+change:+Discourse,+reporting,+and+learning.+Cambridge+University+Press.&ots=qsgY14h0B9&sig=BaxleOaP1runUTYySSlwDiztWWI)
- Evangelinos, K. I., Jones, N. & Panoriou, E. M. (2009). Challenges and opportunities for sustainability in regional universities: a case study in Mytilene, Greece. *Journal of Cleaner Production*, 17(12), 1154-1161. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2009.02.020>
- Forinash, K., Perkins, J. H. & Whitten, B. (2021). Background, approaches, and resources for teaching energy in environmental studies. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 11, 708-734. https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/27456/FORINASH_ETAL_APPROACHES,%20BACKGROUND,%20AND%20RESOURCES.pdf?sequence=3
- Foundation for Environmental Education (FEE). (2022). <https://www.fee.global/>
- Geçkin Onat, S. (2017). Yakınsama kültürü ve online çevreci katılım: Greenpeace. TEMA Vakfı, Karadeniz İsyandadır Platformu üzerinde bir araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 276-304. <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/1319/1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Güngör, S. & Polat, A. T. (2017). The examination of some primary schoolyards in Bosna Hersek neighborhood in Konya in terms of sustainable schoolyard garden design. *Ecology, Planning*, 400.

- Hamarat, B., Güler, O., Duran, E., Gümüş, M. & Tufan, E. (2014). Çevresel tehdit, çevresel bilinç ve çevresel tutum, çevre odaklı davranışı etkiler mi? Çanakkale sivil toplum kuruluşları örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 26-56. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/202199>
- Hungerford, H. R. & Volk, T. L. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *The journal of environmental education*, 21(3), 8-21. <http://www.elkhornsloughctep.org/uploads/files/1374624954Changing%20learner%20behavior%20-%20H%20and%20V.pdf>
- Jahrl, I., Moschitz, H. & Cavin, J. S. (2021). The role of food gardening in addressing urban sustainability—A new framework for analysing policy approaches. *Land Use Policy*, 108, 105564.
- Jones, P., Trier, C. J. & Richards, J. P. (2008). Embedding education for sustainable development in higher education: A case study examining common challenges and opportunities for undergraduate programmes. *International Journal of Educational Research*, 47(6), 341-350. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035508000840>
- Kayan, A. (2018). Çevre sorunlarına eğitimle farkındalık oluşturma. *Journal of Awareness (JoA)*, 3(Special), 481-496. <https://journals.gen.tr/index.php/joa/article/download/628/415>
- Keleş, M. & Özkan, Y. (2018). Çevreci sivil toplum kuruluşu çalışanlarının sosyal sorumluluk ve özgecilik tutumlarının incelenmesi Ankara ili örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 127-160. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/497114>
- Kolk, A. (2016). The social responsibility of international business: From ethics and the environment to CSR and sustainable development. *Journal of World Business*, 51(1), 23-34. https://www.researchgate.net/profile/Ans-Kolk/publication/280493611_The_social_responsibility_of_international_business_From_ethics_and_the_environment_to_CSR_and_sustainable_development/links/5df662a992851c836480ad9e/The-social-responsibility-of-international-business-From-ethics-and-the-environment-to-CSR-and-sustainable-development.pdf
- Kopnina, H. (2018). Education for sustainable development (ESD): The turn away from ‘environment’in environmental education?. In *Environmental and sustainability education policy* (pp. 135-153). Routledge.
- Leal Filho, W., Brandli, L., Lange Salvia, A., Rayman-Bacchus, L. & Platje, J. (2019). Sustainable Development Goals and sustainability teaching at universities: Falling behind or getting ahead of the pack?. *Journal of Cleaner Production*, 232, 285-294. https://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/36717/1/14024_Molthan-Hill.pdf
- Mercan, G. & Varol Selçuk, Z. (2023). Non-governmental organizations (NGOs) operating in the field of biology education in Germany. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 5 (1), 42-50. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3098172>
- Mochizuki, Y. & Fadeeva, Z. (2010). Competences for sustainable development and sustainability: Significance and challenges for ESD. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 11(4), 391-403. https://www.researchgate.net/profile/Zinaida-Fadeeva/publication/243973095_Competerences_for_sustainable_development_and_sustainability_Sig

nificance_and_challenges_for_ESD/links/5f82eed4458515b7cf7711ce/Competences-for-sustainable-development-and-sustainability-Significance-and-challenges-for-ESD.pdf

- O'Dwyer, B. (2009). Making sustainability work: Best practices in managing and measuring corporate social, environmental, and economic impacts. *The Accounting Review*, 84 (3), 1001–1003. <https://www.jstor.org/stable/27784201>
- Öztürk, E. & Erten, S. (2020). Uluslararası bir çevre eğitimi programı olan yeşil kutu projesinin fen bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumu, çevre bilgisi ve çevre dostu davranışlarına etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 5(2), 145-166. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1226149>
- Palmer, J. A. (2002). *Environmental education in the 21st century: Theory, practice, progress, and promise*. Routledge. [https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=jE-EA9AAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Palmer,+J.+A.+\(2018\).+Environmental+education+in+the+21st+century:+Theory,+practice,+progress,+and+promise.+Routledge.&ots=YXcUsItshK&sig=I_R7w-7oLNmoxClzED7EWNzGA4A](https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=jE-EA9AAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Palmer,+J.+A.+(2018).+Environmental+education+in+the+21st+century:+Theory,+practice,+progress,+and+promise.+Routledge.&ots=YXcUsItshK&sig=I_R7w-7oLNmoxClzED7EWNzGA4A)
- Proctor, R., Guell, C., Wyatt, K. & Williams, A. J. (2020). What is the evidence base for integrating health and environmental approaches in the school context to nurture healthier and more environmentally aware young people? A systematic scoping review of global evidence. *Health & Place*, 64, 102356. https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/handle/10023/24620/Proctor_2020_HP_Evidence_AAM.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiari, K. & Seyfi, S. (2023). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1497-1517. https://www.researchgate.net/profile/Kourosh-Esfandiari/publication/341641986_A_Systematic_Scoping_Review_of_Sustainable_Tourism_Indicators_in_Relation_to_the_Sustainable_Development_Goals/links/5ef5891b92851c52d6fdd24e/A-Systematic-Scoping-Review-of-Sustainable-Tourism-Indicators-in-Relation-to-the-Sustainable-Development-Goals.pdf
- Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D. & Benefield, P. (2017). *A review of research on outdoor learning*. National Foundation for Educational Research. <https://research-information.bris.ac.uk/en/publications/a-review-of-research-on-outdoor-learning>
- Schaltegger, S. & Wagner, M. (2017). *Managing the business case for sustainability: The integration of social, environmental and economic performance*. Routledge. [https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=IE8PEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Schaltegger,+S.,+%26+Wagner,+M.+\(2017\).+Managing+the+business+case+for+sustainability:+The+integration+of+social,+environmental+and+economic+performance.+Routledge.&ots=cUAZ7UmFQz&sig=TF58PfsLD550MhTBBoeijVlfUpl](https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=IE8PEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Schaltegger,+S.,+%26+Wagner,+M.+(2017).+Managing+the+business+case+for+sustainability:+The+integration+of+social,+environmental+and+economic+performance.+Routledge.&ots=cUAZ7UmFQz&sig=TF58PfsLD550MhTBBoeijVlfUpl)

- Stevenson, R. B. (2007). Schooling and environmental/sustainability education: From discourses of policy and practice to discourses of professional learning. *Environmental Education Research*, 13(2), 265-285. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13504620701295650>
- Talas, M. & Karataş, A. (2012). Çevre bilincinin geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersinin önemi: Niğde Üniversitesi sınıf öğretmenliği programı örneği. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4(1). <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=18692338&AN=74534082&h=67Fd45JEmnToNP%2FHPRw2OfkiglXplxl%2BUSz1Ct4DHg5w4TIUVJolDd0nKcD9IQBA%2BcZgRr8ZSOGL%2BdMDIJqxYQ%3D%3D&crl=c>
- Tilbury, D. (1995). Environmental education for sustainability: defining the new focus of environmental education in the 1990s. *Environmental Education Research*, 1(2), 195-212. <https://www.academia.edu/download/31091274/Tilbury-1995-EER.pdf>
- Tufaner, F., Tufaner, Ç. & Dere, T. (2020). Yüksek öğretimde çevre eğitiminin yeri ve önemi. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 5(1), 18-25. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1017885>
- TÜRÇEV (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı). (2023). <http://www.turcev.org.tr/>
- TÜRÇEV. (2023). Misyon ve Vizyon. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı Resmi Web Sitesi. www.turcev.org.tr/misyon-ve-vizyon
- Türkiye Çevre Platformu (TÜRÇEP). (2023). Hakkımızda. www.turcep.org.tr
- Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD). (2023). Hakkımızda. www.turkiyetabiati.org
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). (2021). Education for sustainable development goals: Learning objectives. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000262013>
- UNESCO. (2021). Global education monitoring report 2021: Education for the planet. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Uvalic-Trumbic S. & Danie,l J. (2016). Sustainable development begins with education. *JL4D*, 3(3), 3–8. https://oasis.col.org/bitstream/11599/2450/1/2016_Uvalic-Trumbic-Daniel_Sustainable-Development-Begins.pdf
- Varela-Losada, M., Vega-Marcote, P., Pérez-Rodríguez, U. & Álvarez-Lires, M. (2016). Going to action? A literature review on educational proposals in formal Environmental Education. *Environmental Education Research*, 22(3), 390-421. http://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4296378/mod_resource/content/1/Going%20to%20action%20A%20literature%20review%20on%20educational%20proposals%20in%20formal%20Environmental%20Educa.pdf
- Yang, L., Ma, Q. & Liu, H. (2022). Reasons and resolution approaches of environmental conflict in grassland areas: An empirical study in contemporary northern China. *Journal of Environmental Management*, 323, 116291. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479722018643>
- Yıldız, K., Gürbüz, P. G., Esentaş, M., Beşikçi, T. & Balıkçı, İ. (2021). Üniversite öğrencilerinin sürdürülebilir çevre eğitimi ve çevre sorunlarına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 10(1), 35-49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1776541>

Zhu, Q., Sarkis, J. & Lai, K. H. (2013). Institutional-based antecedents and performance outcomes of internal and external green supply chain management practices. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 19(2), 106-117.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1478409213000022>